मगर समुदायका बालबालिकाको माध्यमिक शिक्षामा सहभागिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विषयको आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको

शोधपत्र

शोधकर्ता

चन्द्रकान्त गैरे

क्याम्पस रोल नं.: २१३

परिक्षा रोल नं.: ३०८००१५/२०६५

त्रि.वि.दर्ता नं.: १०९५०-९०

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

तानसेन बहुमुखी क्याम्पस

तानसेन, पाल्पा

२०६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
तानसेन बहुमुखी क्याम्पस
(त्रि. वि. / उ. मा. शि. प. बाट सम्बन्धन प्राप्त)
तानसेन, पाल्पा, नेपाल
TANSEN MULTIPLE CAMPUS
Tansen, Palpa, Nepal
स्थापित: २०४७

☎: ०७५-५२०५६७
फ्याक्स नं. : ०७५-५२२८५०

पत्र संख्या :
च.नं.

मिति............................

विषय : सिफारिस पत्र

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालयअन्तरगत तानसेन बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षाशास्त्र संकाय, शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग, स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त एम.एड.द्वितीय वर्षका छात्र चन्द्रकान्त गैरेद्वारा प्रस्तुत **मगर समुदायका बालबालिकाहरूको माध्यमिक विद्यालयमा सहभागिता** विषयक शोधपत्र मेरो निर्देशन र सुझाव अनुसार सम्पूर्ण कार्य पूरा गरी तयार गर्नुभएकोले मूल्याङ्कनको लागि मूल्याङ्कन समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

उप.प्रा. रामप्रसाद ढकाल

शोध निर्देशक

तानसेन बहुमुखी क्याम्पस

तानसेन, पाल्पा

मिति २०६७/१२/२५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
तानसेन बहुमुखी क्याम्पस
(त्रि. वि. / उ. मा. शि. प. बाट सम्बन्धन प्राप्त)
तानसेन, पाल्पा, नेपाल
TANSEN MULTIPLE CAMPUS
Tansen, Palpa, Nepal
स्थापित: २०४७
☎: ०७५-५२०५९७
फ्याक्स नं. : ०७५-५२२५५०

पत्र संख्या :
च.नं.

मिति...........................

विषय :

स्वीकृति पत्र

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालयअन्तरगत तानसेन बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षाशास्त्र संकाय शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभागको स्नातकोत्तर तहमा अध्ययन गर्ने छात्र चन्द्रकान्त गैरेले स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्ने प्रयोजन को लागि **मगर समुदायका बालबालिकाहरूको माध्यमिक विद्यालयमा सहभागिता** शीर्षकमा शोधअध्ययन पूरा गरी स्वीकृतिको लागि प्रस्तुत गर्नुभएको यो शोधपत्र यस मूल्याङ्कन समितिबाट स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

सह.प्रा.डा.नेत्रप्रसाद न्यौपाने	विभागीय प्रमुख	-----------------------
उप.प्रा.रामप्रसाद ढकाल	शोध निर्देशक	-----------------------
प्रा. आनन्दमानसिंह शाक्य	बाह्य सुपरीवेक्षक	-----------------------
क्या.प्र. राधेश्याम ज्ञवाली	सदस्य	-----------------------

मिति २०६८/०१/११

कृतज्ञताज्ञापन

"**मगर समुदायका बालबालिकाहरूको माध्यमिक विद्यालयमा सहभागिता**" शीर्षकको प्रस्तुत शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय स्नातकोत्तर तह शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग अन्तर्गत दोस्रो वर्षको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको छ । यस सिलसिलामा विभिन्न संघ, संस्था तथा सहपाठी मित्रहरूबाट उच्चतम सहयोग प्राप्त भएको छ जसप्रति म कृतज्ञ छु ।

उपर्युक्त शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरी शोधका लागि अवसर प्रदान गर्ने शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग र यस शोधकार्यको शीर्षक छनोटदेखि शोधपत्र तयार हुन्जेलसम्म अनवरत रूपमा आफ्नो अमूल्य समय प्रदान गरेर समुचित निर्देशन एवम् उत्साहबर्द्धक प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने शोधनिर्देशक उप-प्राध्यापक रामप्रसाद ढकालप्रति सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । आफ्नो व्यस्त समयका बाबजुद पनि यस शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह र सहयोग उपलब्ध गराउनु हुने सह प्रा.डा. नेत्रप्रसाद न्यौपाने, उप-प्रा. पुस्करराज रेग्मी, उप-प्रा.पृथ्वीनाथ ज्ञवाली र क्याम्पस प्रमुख राधेश्यामप्रति उच्च आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सहयोग लिइएका र साभार गरिएका विभिन्न पाठ्यसामग्रीका आदरणीय रचनाकारहरूप्रति उत्तीकै कृतज्ञ छु ।

अनुसन्धानका क्रममा सत्य तथ्य सूचना एवम् तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने अध्ययन क्षेत्रका विभिन्न व्यक्ति व्यक्तित्वहरू र विद्यार्थी भाइबहिनीहरूको भुमिका पनि निकै प्रसंसनिय रहेको छ ।

अन्त्यमा हस्तलिखित शोधपत्रलाई शुद्धाशुद्धी गरिदिनुहुने रामप्रकाश शर्मा, प्रिन्टिङ कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने पिताम्बर राना धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

शोधार्थी
चन्द्रकान्त गैरे

२०६७/....../......

शोधसार

"मगर समुदायका बालबालिकाहरूको माध्यमिक शिक्षामा सहभागिता" शीर्षकमा गरिएको यस अध्ययनमा माध्यमिक विद्यालयमा मगर बालबालिकाहरूको शैक्षिक अवस्था पत्ता लगाउने मुख्य उद्देश्य रहेको छ ।

यस अनुसन्धान कार्यको लागि सरोकारवालाहरूलाई अन्तरवार्ता प्रश्नावली प्रयोग गरी तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ । अनुसन्धानमा गुणात्मक र परिमाणात्मक दुबै ढाँचा प्रयोग गरी मिश्रित ढाँचामा तयार पारिएको छ ।

अध्ययनमा माध्यमिक तहमा मगर समुदायका बालबालिकाको उपस्थिति न्यून पाइयो । अझै पनि अध्ययन क्षेत्रका १९१ जना मध्ये ७६ जना माध्यमिक उमेरसमूहका बालबालिका शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित छन् । यो अध्ययनको प्राप्ति हो भने समग्र मगर बालबालिकाको माध्यमिक शिक्षामा सहभागिताको स्थिति ६० प्रतिशतभन्दा पनि कम रहेको पाइन्छ । यसरी शिक्षामा मगर बालबालिकाको सहभागिता कम हुनमा प्रभाव पारेका तत्वहरूमा आर्थिक अवस्था, जनचेतनाको कमी, परम्परागत धारणा तथा सामाजिक मूल्य र मान्यता आदि जस्ता कुराहरू अध्ययनका प्रमुख प्राप्ति हुन भने असान्दर्भिक पाठ्यक्रम, भौगोलिक नक्साङ्कनविना विद्यालयको स्थापना, व्यवसायिक शिक्षाको अभाव सरकारको शिक्षामा यथेष्ठ लगानी नहुनु जस्ताकुराहरू पनि अध्ययनका प्राप्ति छन् ।

शिक्षाको आवश्यकता तथा महत्व दिनानुदिन बढिरहेको आजको सन्दर्भमा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षामा मगरको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्न कम्तिमा पनि माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा मगरलाई मात्र भए पनि निःशुल्क एवम् अनिवार्य गर्ने, मगर विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने, गरिव तथा अति पिछडिएका दुर्गम भेगका मगर जातिहरूलाई आफ्ना छोराछोरीलाई कम्तिमा पनि माध्यमिक तहसम्म पढाएमा पढाउनका लागि आवश्यक खर्च अनुदानका रूपमा अभिभावकलाई दिने नीति सरकारले बनाउने । आफ्नो जिल्लाको परिवेशअनुसार मगर शिक्षाका लागि भनेर जिल्लाले बजेट छुट्याई कार्यान्वयन गर्ने गराउने नीति बनाउने, जिल्लाका कर्मचारीहरूलाई समयसमयमा मगर बस्तीमा पुगी शैक्षिक चेतनाका कार्यक्रमहरू संचालन गर्न लगाउने जस्ता नितिहरू जिल्ला तहमा बनाउने । यसरी नै विद्यालयले पनि मगर विद्यार्थीको सहभागीतालाई वृद्धि गर्न

टाढाका मगर विद्यार्थीहरूका लागि छात्राबासको व्यवस्था मिलाउने, मगरका समस्याहरूलाई बुझ्न र समधान गर्न अभिभावक, शिक्षक र विद्यार्थीका बीचमा भेला तथा छलफलका कार्यक्रमहरू बारम्बार गर्ने, अवसर आउदा मगरलाई पहिलो प्राथमिकता दिने जस्ता नीति बनाउनु पर्ने कुराहरूलाई यस अध्ययनमा सुझावको रूपमा राखिएको छ । यी सुझावहरूलाई सम्बन्धीत निकायहरूले तदारुकताका साथ कार्यन्वयन गरेमा मगरको शैक्षिक सहभागिता बढ्ने निश्चित छ ।

विषयसूची

		पृष्ठ
सिफारिसपत्र		I
स्वीकृति पत्र		II
कृतज्ञताज्ञापन		III
शोधसार		IV
विषयसूची		VI
संक्षेपिकृत शब्दसूची		VIII
परिच्छेद एक : परिचय		
१.१.	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्या कथन	५
१.३	अध्ययनको औचित्य	६
१.४	अध्ययनका उद्देश्यहरू	७
१.५	अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू	८
१.६	अध्ययनको सीमितता	८
परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक खाका		
२.१	सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	९
२.२	अध्ययनको सैद्धान्तिक खाका	१४
२.३	शैक्षिक उपादेयता	१६
परिच्छेद तीन : अध्ययन विधि		
३.१	अध्ययनको ढाँचा	१७
३.२	अध्ययनको जनसंख्या र नमूना छनौट	१८
३.३	तथ्याङ्क सङ्कलनको साधनहरू	१८
३.४	तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या	२०

परिच्छेद चार : तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण

४.१ मगर बालबालिकाहरूको माध्यमिक शिक्षामा सहभागिता २१
४.२ मगर र गैरमगर विद्यार्थीहरूबीचको शैक्षिक उपलब्धिको तुलना २४
४.३ मगर बालबालिकाहरूको माध्यमिक शिक्षाको सहभागितामा प्रभाव पारेका तत्वहरू २७
४.४ मगरहरूको शिक्षाप्रति विभिन्न सरोकारवालाहरूको धारणा ३०

परिच्छेद पाँच : प्राप्ति, निष्कर्ष र सुझावहरू

५.१ प्राप्ति ३३
५.२ निष्कर्ष ३४
५.३ सुझावहरू ३५
सन्दर्भसुची
परिशिष्टहरू

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

सङ्क्षिप्त शब्द	पूर्ण शब्द
एम.एड्.	मास्टर्स अफ एजुकेसन
जि.शि.अ.	जिल्ला शिक्षा अधिकारी
जि.शि.का.	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
नि.मा.वि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
प्र.अ.	प्रधानाध्यापक
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
मा.शि.	माध्यमिक शिक्षा
वि.सं.	विक्रम संवत्
वि.व्य.स.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
के.त.वि	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग
पा.वि.के	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
CBS	Central Bureau of Statistic
CERID	Research Center for Educational Innovation and Development
EFA	Education For All